

תורת הקרבנות

גליון חודשי ללומדי סדר קדשים אליבא דהלכתא

יו"ל ע"י מכון "תורת הקרבנות" בנשיאות הרבנים הגאונים :

רבי ברוך שמואל הכהן דויטש, רבי דוד כהן, רבי חיים מאיר הלוי שטיינברג, רבי נתן הכהן קופשיץ שליט"א

בגליון:

שחיטה בראש המזבח

בחידוש הליקוטי הלכות
ששחיטה בלילה כשרה

לקט מזגובות הקוראים

האם מזבח מקדש פסולין בחוץ

בענין זריקה ושפיכה
על גג יסוד המזבח

עיונים בהלכה

הרה"ג רבי יונה ולר שליט"א
ר"מ בישיבת נחלת דוד

האם רשאי לכתחילה לשחוט קדשים בראש המזבח

א יתא במשנה בזבחים ריש פרק שישי דף נ"ח ע"א, קדשי קדשים ששחטן בראש המזבח רבי יוסי אומר כאילו נשחטו בצפון. וכן פוסק הרמב"ם בריש פ"ג מהלכות פסולי המוקדשין וז"ל קדשי קדשים ששחטן בראש המזבח כאילו נשחטו בצפון שנאמר וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך מלמד שכל המזבח ראוי לשחיטת העולה ושחיטת השלמים.

דעת התוס'

וכתבו התוספות, מדאורייתא שחט לכתחילה בראש המזבח כדרשינן מזבחת עליו, ושמא הא דנקט לשון בדיעבד (דלא קתני שוחטין קדשי קדשים בראש המזבח, אלא קתני קדשי קדשים ששחטן בראש המזבח), מדרבנן שלא תרביץ גללים. והנה עיקר הדין שלכתחילה אין לשחוט קדשי קדשים בראש המזבח הוא משנה מפורשת לקמן דף פ"ד ע"א עולה שעלתה חיה לראש המזבח תרד. ומהרע"ב שם מתבאר דלאו דווקא עולה, אלא ה"ה שאר קדשים ירדו שלכתחילה אין לשחוט בראש המזבח, והמשנה נקטה עולה לאשמעין שאם עבר ושחט יכול לעשות הפשט ונתוח בראש המזבח. ואמנם לא מבואר במשנה מדוע לכתחילה אין לשחוט בראש המזבח, ומתוס' הנ"ל מבואר שבאמת מדאורייתא רשאי לשחוט על ראש המזבח אפילו קדשי קדשים, ומדרבנן לכתחילה אין לשחוט אפילו קדשים קלים שמא תרביץ גללים. (ועיין ברש"י שהעיר על תוס' שהוצרכו לדייק מלשון המשנה שנקטה בלשון בדיעבד, והרי הוי משנה מפורשת בדף פ"ד דקתני תרד).

שיטת הגר"א

אמנם שיטת הגר"א במאורות הגר"א פרק ט' משנה ב' (מודפס במשניות זכר חנוך) דמדאורייתא לכתחילה אין לשחוט קדשי קדשים על ראש המזבח, משום דכתיב "על ירך המזבח" שפירושו בצד המזבח ולא על המזבח. והנה הטעם של הגר"א שייך רק בקדשי קדשים דהתם כתיב על ירך המזבח, ולא נתבאר בדברי הגר"א האם מודה לתוס' שגם קדשים קלים מדרבנן לכתחילה אין לו לשחוט בראש המזבח אלא שבא להוסיף שבקדשי קדשים מדאורייתא אין לו לשחוט, או שהגר"א בא לחלוק לגמרי על הטעם של תוס' שמא תרביץ גללים, וסובר שרבנן לא אסרו כלל מטעם זה, ולדבריו בקדשים קלים רשאי לכתחילה לשחוט בראש המזבח, והמשנה שנקטה לשון בדיעבד הוא משום דאירי בקדשי קדשים שמדאורייתא לכתחילה אין לו לשחוט ע"ג המזבח משום דכתיב על ירך המזבח.

לשון חכמים

"ואל יאמר האדם דכאשר תצמח ישועת הקב"ה הלא יבוא משיח ואליהו ועתידיים להגיד לנו כל חלקי הספיקות. על זה נשיב לו אמנם הדבר כן הוא שכל חלקי הספיקות יתבררו לנו ע"י אליהו, אבל הדברים הפשוטים המבוארים בפסוק ובביאוריהן של תורה שבע"פ המסורה לנו **הלא אנו צריכין בעצמנו לדעת כפי שביכולתנו**, כי אליהו לא יבוא ללמוד עם כל אחד ואחד דברים שהיה יכול לדעת בעצמו ורק הספיקות אשר א"א לברר יתגלו לנו ע"י אליהו, ועל הפשוטות המבוארות הלא יאמר **כי היה לכם ללמוד ולשנות בעצמכם קודם שבאתי לבשר הגאולה (!!!)**, וכמו שנאמר "זכרו תורת משה וכו' חקים ומשפטים".

הגליון נתרם לרפואת והצלחת י. ב. ר.

ביאור דברי הגמ' לשתי השיטות

הנה אמרינן בגמרא מהו דתימא בעינן על ירך וליכא (ותפסל שחיטתו בראש המזבח) קמ"ל. והיה מקום לבאר שהקמ"ל שגם כששוחט בראש המזבח נחשב שפיר על ירך המזבח, (והקרא דעל ירך המזבח אתא לפסול אם תלה הבהמה באויר עזרה ושחט ששחיטתו פסולה משום דבעינן שחיטה על ירך כמבואר לעיל דף כ"ו ע"א). אך מהגר"א שכותב שלקושטא דמלתא מדאורייתא אין לו לשחוט בראש המזבח, מוכח שלומד פשט דקמ"ל שהגם שבראש המזבח אינו נחשב על ירך המזבח אפ"ה בדיעבד שחיטתו כשרה. (והגם שלעיל בדף כ"ו מבואר שהדין על ירך המזבח הוא לעכובא לענין אם תלה הבהמה ושחטה, צריך לחלק כמבואר כאן בשיטה מקובצת).

סיכום הדעות

מצינו למדים ששיטת התוס' שבין קדשי קדשים ובין קדשים קלים מדאורייתא רשאי לשחוט ע"ג המזבח, ורק מדרבנן אסרו שמא תרביץ גללים. ושיטת הגר"א שמדאורייתא אינו רשאי לשחוט קדשי קדשים ע"ג המזבח מפני שכתוב על ירך המזבח שפירושו בצד המזבח. ולענין קדשים קלים יש לכאורה להסתפק אם הגר"א סובר שרשאי לכתחילה אפילו מדרבנן לשחוט ע"ג המזבח, א"ד מודה בזה לתוס' מדרבנן אין לשחוט ע"ג המזבח.

ומלשון הרמב"ם המובא לעיל שג"כ כותב לשון בדיעבד, כמדומה שאין הכרח אם זה רק מדרבנן כשיטת התוס' (כפי שנקט המנ"י במצוה קט"ו בשיטתו), או כשיטת הגר"א שהוא דין תורה שאין לשחוט קדשי קדשים בראש המזבח.

קושיא מדברי הט"ז

הנה נודע לכל בר בי רב מה שישד הט"ז באו"ח סימן תקפ"ח ויור"ד סימן קי"ז, שכל שיש היתר מפורש בתורה אין לחז"ל לאסור או להחמיר, וכדבריו מבואר בתוס' בב"מ דף ס"ב ע"ב ד"ה ולא, ובדף ע"ב ע"ב ד"ה תשיך, ובתוס' רא"ש סנהדרין דף י"ט, ובתוס' רבנו פרץ פסחים דף כ"ג. ומעתה לכאורה קשה איך כותבים תוס' שמדרבנן אסרו לכתחילה לשחוט ע"ג המזבח, הרי מפורש בתורה שמותר שהרי כתוב וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך.

ישוב הקושיא

נראה דלקי"מ שהגם שכתוב וזבחת עליו, אין זה מקרא מפורש שרשאי לשחוט ע"ג המזבח שהרי בדף נ"ט דורשים מזה דרשא אחרת, עליו כשהוא שלם ולא כשהוא חסר ללמד שאם נפגם המזבח כל הקדשים שנשחטו שם פסולין, וגם עיקר המלה עליו אינו בהכרח עליו ממש כמבואר במשנה במנחות דף צ"ו ע"א לענין לחם הפנים. (וגם בלשון חכמים אשכחן שעל פירושו בסמוך ולא על ממש בב"ק דף ט"ז ע"ב

הושיבו ישיבה על קברו שאין הכונה על קברו ממש אלא בסמוך כמבואר שם בתוס'. ובסנהדרין דף ע"א ע"א אני ראיתי וישבתי על קברו שאין הכונה שישב על קברו ממש שהרי אסור בהנאה כפי שהעיר הרע"א אלא בסמוך).

נמצא שאין משמעות מפורשת בקרא שרשאי לשחוט ע"ג המזבח, אלא דקים להו לחז"ל דילפינן מהקרא וזבחת עליו ג"כ להכשיר שחיטה ע"ג המזבח הגם שאין זה בהכרח ממשמעות המלה עליו, ולכן שפיר יש כח לחז"ל לאסור ואין זה שייך ליסוד של הט"ז.

(ובלא"ה ל"ק דנהי דמתוסי בב"מ הנוכח לעיל מבואר כהיסוד של הט"ז, אבל בתוס' חולין דף י"ב ע"א ד"ה פסח מפורש דלא כהט"ז כפי שהעיר שם הרש"ש, וכמדומה שגם מתוסי יבמות דף מ"ח ע"ב ד"ה אין (מקושיתם על הריב"ן) מבואר דלא כהט"ז, ובע"כ שרבותינו בעלי התוס' נחלקו בזה וא"כ יתכן שגם התוס' בזבחים הוא דלא כהט"ז).

המשך בגליון הבא בעזרת ה'

גפן של זהב

הרב שמואל חזנר שליט"א

בחידוש הליקוטי הלכות ששחיטה בלילה כשרה

הליקוטי הלכות קיא, ב (זבח תודה ד"ה וכן השוחט) כתב לחדש בדעת רש"י ששחיטה בלילה כשירה, וביאר בזה מש"כ רש"י שהשוחט בלילה בחוץ חייב כיון שראויה בפנים למחר, דכוונתו שעצם השחיטה בלילה כשירה, וראויה לפתח אהל מועד, ומש"כ ביום זבחים שצריך לשחוט ביום אינו אלא לכתחילה. והוסיף וכתב דהא דאיתא בגמ' ששחט בפנים בלילה והעלה בחוץ פטור שלא העלה דבר הראוי, איירי ששחט זמן רב קודם עלוה"ש וממילא עשה גם את הקבלה בלילה ומה"ט הקרבן פסול, אבל אי"ז מחמת שנעשתה השחיטה בלילה, עכ"ד.

ודבריו תמוהים, שהרי כתב רש"י ביומא (כתא, ד"ה זמן) 'שהשחיטה פסולה בלילה כדכתיב ביום זבחים', וכ"ה ברש"י בזבחים (קתא, ד"ה שחיטת) על שחט בלילה שכתב 'בשחיטתה נפסלה'. [ואמנם עיקר דברי רש"י בזבחים יש לפרש באופ"א].

ועיי בחידושי מרן רי"ז הלוי עמ"ס יומא (יד: מדפי הספר) ובמקד"ד (סי' ל"ב סק"ה) שהביאו את דברי הר"ח ביומא שם שתמיד שנשחט קודם עלוה"ש פסול משום דכתיב בתמיד 'בבוקר', ותמהו ע"ז מה צריך לזה תיפוק ליה שהשחיטה בלילה פסולה, עיי"ש.

תגובות לגיונות הקודמים

שעירי הרגלים ביו"ט עצמו וכיון שבשבת אין היתר לבשל הבשר הרי הוא נאכל חי. אמנם כד נדייק היטב י"ל דכ"ז להו"א, אבל לפי תירוצו של רב פפא אין צריך לומר שהשעיר נאכל חי, ורבה הקשה על דברי רב הונא מיניה וביה דגם למצות שמחה לא מהני מה שיאכלו את בשר השעיר, שהרי אין שמחה באכילתו, אמנם אפשר שהיה יכול להקשות עוד דלטעמיה דרב הונא לא יתקיים דין "למשחה" באכילת השעיר, ואיברא למסקנת הגמ' נקטינן דאינו נאכל חי מטעם זה, ובפרט למתבאר לעיל שאין מקיימים בזה מצות אכילת קדשים כלל.

ובס"ד נמצא שכן מוכח להדיא בדברי הראשונים במנחות ס"ג ע"ב, דהנה בגמ' שם נחלקו רבי ישמעאל ורבנן אי מפשיטין את הפסח עד החזה או את כולו, ודנו התוס' בד"ה מפשיט והשטמ"ק אמאי נקט דווקא פסח הא בכל קרבן ציבור של שבת [הנאכל] יש לדון בזה, וכתבו כמה תירוצים בישוב הדבר. ואמנם בהגהות המצפה איתן כתב דיש ליישב בפשיטות דשעירי הציבור נאכלין ביום ההקרבה אף בשבת וכמו דאיתא בפסחים ע"א, ולזה לא נחלקו התנאים בהם, כיון דודאי לצורך אכילתם שרי להפשיט את כל העור, ולא דמי לפסח שאינו נאכל ביום ההקרבה שאין הפשטתו צורך שבת.

ומדברי התוס' והשטמ"ק שלא תירצו כן מוכח שנקטו שגם את שעירי הרגלים אין אוכלין בשבת, וכמו שנתבאר. [ועל מה שיישב המצפ"א לכאוי יש לתמוה, דעדיין קשה אמאי לא נחלקו התנאים בשעיר יוה"כ שחל בע"ש, אי שרי להפשיטו ביוה"כ. ושמה משום דלא שכיח שיחול כן].

לקט מתגובות הקוראים וסיכום קיום דין "למשחה" באכילת בשר השעירים

בגליון מס' 4 הביא הרב נחום באדנער שליט"א מדברי התוס' במנחות ק' ע"ב מוכח שאין קיום מצות אכילת קדשים בבשר השעיר הנאכל חי, וכ"ש שאין מתקיים בו דין למשחה. עכ"ד. [ומה שהביא שכן דייק הרש"ש מהתוס' וכן אמר הגרי"ש אלישיב זצוק"ל, נמצא שכן כתב גם בצפנת פענח תנינא עמ' 32].

ואמנם עפ"י הגמ' בביצה הני"ל נראה דיש חילוק גדול בין שעיר יוה"כ הנאכל לביל שבת שאחריו לשעירי הרגלים הקריבים בשבת. והיינו דכל דברי התוס' שאוכלים את בשר השעיר כשהוא חי אף שאין מתקיים בו דין אכילת קדשים, היינו ביוה"כ שחל ביום ו' שאין אפשרות לאוכלו אז ובליל שבת אסור לבשל. וכיון שא"א שלא לאוכלו משום נותר, הרי הוא נאכל ללא קיום מצוה.

[וכע"ז] הביא הרב אברהם גודמן שליט"א מדברי התוס' במנחות מח. שהקשו דאם א"א להקריב אלא כדי לאכול הבשר חי, יש סברא לומר שיעשו עבור זה את עבודת הקרבן, ובתירוצם דחו דבר זה. ומ"מ מוכח מדבריהם שאפשר לאכול הבשר חי כשא"א בענין אחר. וביאר הטעם בזה דהא דאסור לכהניס לאכול את בשר הקדשים חי ובלי שמחה וגדולה, משום שהמתנות ניתנו להם למשחה ולגדולה לכבוד ולתפארת, והתורה חייבה אותם לקבלם ולאכולם באופן שהם מתכבדים על ידם, וכמשי"כ הרמב"ן (במדבר י"ח ז') עה"פ עבודת מתנה אתן את כהונתכם וז"ל "עבודת מתנה", גדולה נתתי לכם בה לכבוד ולתפארת מאתי כענין שדרשו למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלין עכ"ל, אבל מה שא"א לאכול אלא חי אין בכך שום איסור אם יאכלוהו כך, שלא נתבזה הכהונה על ידי זה].

אולם שעירי הרגל הקריבים בשבת כיון שאפשר לאוכלם לאחר השבת עד חצות, י"ל שאין היתר לאוכלם בשבת כיון שאין מתקיימת בזה מצות אכילת קדשים, וכדמוכח להדיא מדברי הגמ' ורש"י בביצה שם.

* * *

והנה מקור דברי השואל הרב שמעון ברים שליט"א ששעירי הרגלים נאכלים חי, הוא מהא דאיתא בפסחים ע"א א' דאיתא התם בתחלה דלרב הונא בריה דרב יהודה יכול לקיים מצות שמחה ביו"ט הראשון להיות בשבת על ידי אכילת שעירי הרגלים, לדעת הסוברים דבעינן זביחה בשעת שמחה.

ועל זה הקשה רבא דשעירי הרגלים חי נאכלין צלי אין נאכלין ושמחה בחי ליכא, ומסקנת הגמ' א"ר פפא משמחו בכסות נקיה ויין ישן.

והנה מפשטות דברי הגמ' מבואר באמת כפי שנכתב שאוכלים את

הרב יוסף הלוי שטראוס שליט"א

בגליון מס' 5 הביא הרב א. ארנטרוי שליט"א מהתוי"ט במנחות (פ"ב מ"ה) שקמיצת השמן היא ע"י שלוקח בכף שיעור ב' זיתים.

ואולם יש לתמוה על זה מהגמ' ביומא מז. ת"ר בקומצו שלא יעשה מידה לקומץ, ומבואר להדיא שאסור לקמוץ ע"י כלי, וצ"ע.

* * *

במה שהקשו שם במדור גפן של זהב על הגמ' בזבחים פט דמוספי ר"ח קודמין למוספי ר"ה, והא אין קריבין באותו זמן. נראה ליישב בפשיטות, דמ"מ אם קרה שנתעכבו ולא הקריבו את מוספי ר"ה מיד אחר התמיד עד שהגיע זמן הקרבת מוספי ר"ח, מקדימין מוספי ר"ח למוספי ר"ה משום תדיר.

יסוד המזבח

נידונים בהלכה

הרב יעקב משה בָּהֶן שליט"א

בענין האם מזבח מקדש בחוץ

א יתא בזבחים פ"ח ע"א כלי השרת אין מקדשין אלא בקודש, וכן פסק הרמב"ם פ"ג מפסוה"מ הלכה כ'. ויש לדון האם מזבח מקדש פסולין אפילו בחוץ, וכגון שהיתה במה מזמן הכשר הבמות].

ויסוד הספק שמצינו דינים שחלוק בהם כלי שרת ממזבח, אי שכלי שרת מקדש רק אם יש לו תוך ואילו מזבח מקדש אע"ג שאין לו תוך. ב' הגמ' במנחות לי ע"א דנה האם כלי שרת מקדשין שלא מדעת, ומסקנת הגמ' וכן פסק הרמב"ם שאינו מקדש אלא מדעת. וממה שדנו רק לענין כלי שרת, נראה לכאורה שמזבח מקדש אפילו שלא מדעת. (ועי' מקדש דוד סימן ד' משי"כ בזה).

ונראה להוכיח נידון זה מדברי התוס' בדף י"ב ע"א בד"ה יום, דהנה כתבו התוס' דאפי' לרבי יהודה שקרבן שנשחט בלילה אם עלה לא ירד, מ"מ בבמה שאין בו פסול זה למ"ד אין לילה בבמה, מודה רבי יהודה דשחיתת לילה לא תרד. ותמוה איך הבמה מקדשת [עכ"פ בזמן היתר הבמות], הא כלי שרת אין מקדשין אלא בפנים, ומוכח מזה דמזבח שאני שמקדש אפי' בחוץ. [ועי' בחי' הגרי"ז משי"כ בדברי התוס' שם, ולדבריו יש לדון קצת בראיה זו, אמנם לפי הבנת הטהרת הקודש ומלאכת יום טוב שלמדו את התוס' כפשוטו מוכח שמזבח שאני מכלי שרת כמו שנתבאר].

והטעם בזה י"ל דיסוד ההלכה שמזבח מקדש פסולין הוא משום שמה שעלה על גבי המזבח נעשה בו תחלת הקטרה, ולכן המזבח מקדש אף שאין לו תוך ואפילו שלא מדעת, ומה"ט י"ל שמקדש אפילו בחוץ כיון דסו"ס נחשב שנעשה בו תחלת ההקטרה, ומשא"כ כלי שרת דכל הא דמקדשין פסולין הוא מחמת שיש בהם דין קידוש מכח הכלי, י"ל שיש בזה תנאים שאינם מקדשין אלא בכלי שיש לו תוך ובפנים ומדעת.

הרב שמעון אשר שליט"א

בענין זריקה ושפיכה על גג יסוד המזבח

יש לדון האם צריך לזרוק את דם הקרבנות דווקא על קיר המזבח או שאפשר גם על הגג של יסוד המזבח. והספק בתרתי: א. בעולה אשם ושלמים שהם בזריקה ב. בפסח שהוא בשפיכה.

והנה התוס' בזבחים נב. ד"ה גג בסו"ד כתבו, "אבל קיר הזקוף של מעלה היסוד, פשיטא דעדיף לעולה מגג יסוד ממש, דחודה עדיף משום דבעינן שתי מתנות שהן ארבע עכ"ל. ומבואר בדבריהם שכל מה שעושים זריקה על קיר המזבח הוא בשביל שתיים שהם ארבע ובלא זה עבדינן על גג היסוד, וא"כ בדיעבד אם יזרוק על גג היסוד יצא.

[ולפי"ז יש לדון בבכור ובמעשר שיש רק מתנה אחת, ששם לא יהיה עדיפות לתת על קיר המזבח ואפשר לתת על גג היסוד, וצ"ע].

אולם יל"ע בזה מהא דאיתא זבחים פא. מאי לאו סוף עולה ובכור וש"מ מקום עולה מקום שיריים, ומבואר שאם נתערב שיריים של עולה עם דם בכור זורקין על קיר המזבח, וש"מ ששיריים כשרים בקיר המזבח. ולהנ"ל קשה למה לא זורקים על גג היסוד שכשר לכתחילה לזריקת בכור ולשירי עולה, וצ"ע.

וצ"ל שצורת נתינת שיריים הוה בשפיכה, ואם יזרוק שיריים על גג היסוד לא יצא יד"ח, ובכור בעי זריקה וכמ"ד (זבחים לו). הניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה לא יצא, (מלבד שיטת הרמב"ם דבכור בשפיכה).

ואין להוכיח שלא כדברינו ממ"ד מקום עולה מקום שיריים דמהני זריקה בשפיכת שירים על גג היסוד, דהא כתב רש"י בזבחים פא. סוד"ה אבל סוף חטאת, שמכיון שהדם שותת ויורד ממילא הוא מגיע בנחת ליסוד, אבל לזרוק ליסוד לכאורה לא מהני.

שו"ר בתו"כ ויקרא דבורא דחובה פרשתא ג' י"ב את כל דם הפר ישפך, ישפך ולא יזרוק וכ' בראב"ד "פי' שלא יזרוק מרחוק כנגד זריקת העולה אלא סמוך ליסוד ממש עומד ושופך", ודבריו אזלי על שירים, ולכאוי כונתו כמש"כ ששירים הוה בשפיכה ולא בזריקה.

* * *

עוד יל"ד בקרבנות שטעונים שפיכה ובעי רק שפיכה אחת, דלכאוי השפיכה נעשית על גג היסוד ולא על קיר המזבח, וכן מתבאר מדברי השיטה זבחים פא: אות ז' בדברי השר מקוצי עיי"ש, וכן בשיטה שם נז. אות א' עיי"ש היטב.

ואמנם רש"י בפסחים פט. ד"ה פסח בשפיכה כתב "מן המזרק לקיר המזבח", ועי' עוד רש"י בזבחים לו. ד"ה שפיכה שכתב "עומד אצל היסוד ושופך", וברשב"ם פסחים קכא. ד"ה ולדברי ר' עקיבא כתב "ששפיכה מקרוב עומד על היסוד ושופך שם", ובחזו"א זבחים סי' ט"ז ס"ק ז' כתב דהיינו שעומד אצל היסוד ושופך על קיר המזבח. ומה שהביא החזו"א שם מתוס' זבחים הנ"ל צ"ע.

מכון "תורת הקרבנות" ת.ד. 3196 בני ברק

טל' 050-4134645

כתובת: korbanot@neto.net.il

ניתן לקבל את הגליון במייל מידי חודש

הערות תמיהות וישובים בעניני הלכות הקרבנות יתקבלו עד י' בחודש. עדיפות להערות קצרות.

ניתן לשלוח ע"י הנציגים בכוללים או במייל לכתובת או לת.ד. 3196 ב"ב